

EDITORIAL

Vážení čtenáři,

v průběhu každého roku nás mívá den, v němž se v budoucnu staneme byvšími. Přesné datum tohoto dne nám není a ani nebude známo. Pravděpodobně nevynecháme způsob, jak bychom mohli za našeho života tento údaj s jistotou zjistit. Jednoho dne se tento den upřesní a pro další běh času (a pro ty, kteří nás znali a které budoucí byvší teprve čeká) se pevně zafixuje. Zanesení se do naší osobní historie stejně jako den našeho narození. Spojení jména, data narození a úmrtí obsáhne nejstručněji zachycený životní příběh. Se stoprocentní jistotou se to stane nám, stejně jako se to dosud vždy stalo všem před námi, tedy i filozofům. Než však budeme byvší, můžeme si postupně připomínat výročí těch filozofů, kteří svůj život vyplnili dílem, které si, v nám již známých datech, s respektem připomínáme.

Pro německou filozofii je rok 2020 především rokem ve znamení výročí Georga Wilhelma Friedricha Hegela (250 let od narození) a Friedricha Hölderlina (250 let od narození). Nemenší pozornosti se i u filozofů dostane výročí narození Ludwiga van Beethovena (250 let od narození). Mírou pozornosti a masového zájmu si nejsme jisti u 200. výročí narození Friedricha Engelse. Ještě méně jsme si jisti pozorností v případě Johanna Georga Hamanna (290 let od narození), v dějinách filozofie pravděpodobně druhého nejslavnějšího rodáka z Královce. My si však jeho letošní výročí připomeneme v historickém okénku překladem kdysi velmi čteného a komentovaného Hamannova textu *Metakritika purismu čistého rozumu* z roku 1784. Text uvádí krátká poznámka překladatele.

S výročími jsou nedílně spjaty aktivity různého rozsahu. Často dle významu, jaký bývá dotyčné osobnosti po završení života a díla přisuzován nebo dle velikosti instituce, která si výročí připomíná. Jedním z filozofů, který po sobě zanechal dílo značného rozsahu a významu a který by letos oslavil 100 výročí svého narození, byl Hans Blumenberg. Rok 2020 je v Německu rokem velkých a reprezentativních konferencí, připomínajících jeho dílo. Připomínce Blumenbergova díla jsme věnovali s malým předstihem v září 2019 i my menší mezinárodní konferenci „100 Jahre Hans Blumenberg“. Konferenci pořádala v rámci cyklu konferencí věnovaných odkazu německých filozofů 20. století (In memoriam Odo Marquard 2015, In Sloterdijk Weltinnenraum 2017) Katedra filozofie a Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky FF MU v Brně. Zúčastnili se jí filozofové a germanisté, kteří se zabývají Blumenbergovým dílem. Vybrané a často rozpracované a upravené příspěvky z této konference vám nyní předkládáme v tomto speciálním čísle, věnovaném německé filozofii.

Oddíl studií otevíráme textem pravidelného hosta cyklu našich konferencí profesora Wolfganga Riedela. Na setkání vystoupil s příspěvkem *Theorie des Distanzgewinns: Schiller - Warburg – Blumenberg*, v němž poukázal na možnou spojnici mezi dílem Blumenberga, Schillera a Warburga. Pro speciální číslo věnované Blumenbergovi však vznikla obsáhlá studie s názvem *Philosoph der Primärprozesse: Blumenbergs anthropologisch-ästhetisches Projekt*.

Na konferenci jsme uvítali Julii Amslinger, autorku knihy *Eine neue Form von Akademie: Poetik und Hermeneutik – die Anfänge* (Fink 2017). Na základě archivních výzkumů mapovala činnost a působnost interdisciplinární skupiny Poetik und Hermeneutik, s jejíž činností byl Blumenberg v prvních letech nedílně spjat. Zde předkládaný text má název *Etwas*

Saurierhaftes – Hans Blumenberg und die Forschungsgruppe Poetik und Hermeneutik. Autorka v něm poukázala na vazby Blumenberga k Poetik und Hermeneutik a dala rovněž nahlédnout do specifik jeho rozsáhlé pozůstalosti, která je uložena v DLA v Marbachu. Její příspěvek předkládáme v českém překladu.

Odborník na německou filozofii a její znalec v nejlepší slova smyslu Břetislav Horyna představil příspěvek s názvem *NEMO CONTRA DEUM NISI DEUS IPSE - Wer darf Blumenberg in Frage stellen außer Blumenberg selbst?* Příspěvek publikujeme v rozšířené a upravené verzi v německém jazyce.

Aleš Urválek z pořádající instituce se v příspěvku *Zwischen Münster und München - Zwei biographische Notizen zu Hans Blumenberg* věnoval dvěma faktografickým poznámkám spjatých s korespondenční výměnou mezi Blumenbergem a Ernesto Grassim. Opíral se rovněž o archiválie z rozsáhlé Blumenbergovy pozůstalosti.

Radim Brázda z Katedry filozofie FF MU se v textu *Variationen als Methode der Geschichte der Philosophie - Marquard und Blumenberg* věnuje variacím jako metodě zkoumání a zprostředkování dějin filozofie. Text předkládáme v rozšířené podobě.

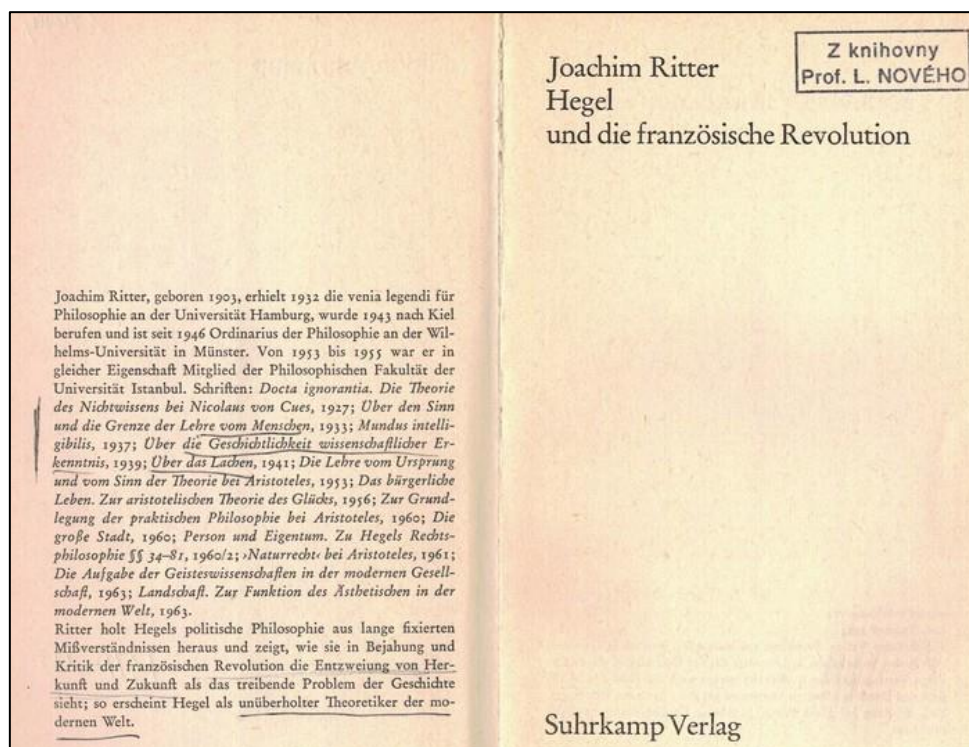
Součástí konference byla projekce filmu *Hans Blumenberg – Der unsichtbare Philosoph* (režie Christoph Rüter, 2018, 102 min.). Film přivezl, uvedl a představil režisér Christoph Rüter, který se účastnil konferenčního jednání a po projekci o svém díle diskutoval s účastníky konference. Film je komponován z dokumentárních faktů o životě Blumenberga, ze vzpomínek jeho žáků a dále filozofů, kteří se jeho dílem zabývali. Jeho část tvoří rovněž vzpomínky a komentáře Blumenbergovy dcery Bettiny Blumenbergové. Ve filmu se rovněž objevuje a hovoří jeden z účastníků konference Nicola Zambon. V současnosti je editorem Blumenbergových spisů z jeho pozůstalosti, které vycházejí v nakladatelství Suhrkamp (*Phänomenologische Schriften (1981-1988)*, Suhrkamp 2018; *Realität und Realismus*, Suhrkamp 2020 a na rok 2023 je plánováno vydání Blumenbergových textů s názvem *Die ontologische Distanz. Eine Untersuchung über die Krisis der Phänomenologie Husserls*). Zambon vystoupil na konferenci s příspěvkem *Realität und Realismus - Zu Hans Blumenbergs „Wirklichkeitsbegriff“*. Film, jehož nedílnou součástí je Bachova hudba, diváky zavede za Blumenbergem do Münsteru a umožní rovněž nahlédnout do útrob DLA v Marbachu, v němž je uložen Blumenbergův rozsáhlý archiv.

Oddíl studií doplňuje oddíl se dvěma drobnými texty. Naleznete v něm recenzi knihy *Blumenbergs Schreibweisen: Methodische und kulturalanalytische Perspektiven im Ausgang von Hans Blumenberg* (2019), kterou editoval Wolfgang Müller-Funk spolu s Matthiasem Schmidtem a do níž přispěli další znalci Blumenbergova díla. Müller-Funk vystoupil na konferenci s příspěvkem „*Philosophie als Philosophiegeschichte - Hans Blumenberg aus narratologischer Perspektive – Einige Thesen*“. Příspěvek však byl v upravené podobě obsažen v uvedené knize, a proto vám nabízíme nikoli příspěvek, ale rovnou recenzi celé knihy.

Autorem druhého drobného textu s názvem *Joachim Ritter, Collegium Philosophicum a Hegel* je Ulrich von Bülow, ředitel archivních sbírek [DLA Marbach](#). Text vznikl pro doprovodnou publikaci k výstavě „[Hegel und seine Freunde](#)“ v Literaturmuseum der Moderne v DLA Marbach (6. října 2019–16. února 2020). Výstava „*Hegel a jeho přátelé*“ představila hvězdnou filozofickou konstelaci autorů, kteří se setkali ve studentských letech v Tübingen. V říjnu 1788 se právě tam setkali tehdy osmnáctiletí Hegel a Hölderlin, o dva roky později se k nim připojil o pět let mladší Schelling. Ten byl na univerzitu přijat jako „záračné dítě“ ve svých patnácti letech. Jejich setkání bylo prvním dějstvím té části dějin

německé filozofie, která vyvrcholila v monumentu německého idealismu. Hegel pocházel ze Stuttgartu, Hölderlin z Laufen am Neckar a Schelling z Leonbergu, což je kousek od Stuttgartu, a tedy i Marbachu. Pak je pochopitelné, proč je právě v Marbachu výstava s názvem „Hegel a jeho přátelé“, která zpřístupňuje archivní materiály. Její součástí jsou různá vydání Hegelových děl, která vlastnili, pečlivě opoznámkovali a margináliemi opatřili např. Georg Simmel, Franz Kafka, Theodor W. Adorno, Hannah Arendtová, Joachim Ritter a (a to je pointa historiky) Roman Jakobson, který byl od roku 1933 do počátku války profesorem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. K této části výstavy bychom chtěli na dálku přispět drobným exponátem, který naznačuje, že Hegel měl a má přátele i v Brně. Dokládá, že Ritterova interpretace Hegela zaujala jednoho z předchozích vedoucích katedry filozofie Lubomíra Nového. Ten opatřil své vydání Ritterovy knihy *Hegel und die Französische Revolution* (Suhrkamp 1965) mnoha poznámkami, jejichž ukázkou vám nabízíme. Jedna z marginálií ukazuje, že Nového napadla při četbě Ritterovy interpretace Hegela souvislost s Masarykem. Přejeme vám inspirující četbu.

Radim Brázda a Aleš Urválek (hostující editoři speciálního čísla Pro-Filu)

6. Hegels Auseinandersetzung mit der französischen Revolution kommt in der *Rechtsphilosophie* zum Abschluß, und dieser Abschluß besteht darin, daß ihre Staatslehre das Freiheitsprinzip der Revolution aufnimmt und es als die Voraussetzung aller künftigen rechtlichen und politischen Ordnungen versteht. Der jugendliche Enthusiasmus für die Evolution, der bei Hegel am Anfang des philosophischen Weges steht, geht in seine Philosophie selbst ein und wirkt in ihrer ausgereiften Gestalt lebendig fort. Seine Philosophie bleibt in dem genauen Sinn Philosophie der Revolution, daß sie von ihr ausgeht und bis zuletzt aus ihr lebt. Es gibt nichts in Hegels geistiger Entwicklung, was sie mehr kennzeichnet als dieses positive Verhältnis zur Revolution; es bestimmt ihr Ende wie ihren Anfang.

Aber zu ihm gehört nicht nur die Abwehr aller restaurativen Tendenzen, sondern ebenso und nicht weniger eindeutig die Kritik an der Revolution selbst, die grundsätzliche Einsicht in ihre Unfähigkeit, zu tragfähigen Verfassungen zu kommen und beständige, standfeste politische und rechtliche Ordnungen herbeizuführen, so daß es aussehen kann, als geriete Hegel auf seinem Wege gleichsam zwischen die Fronten, die sich in Frankreich, in Deutschland und sonst in Europa als unmittelbare Folge der revolutionären Bewegung formieren. Aber in diesem äußeren Zwi-

Wann kam an' reformaci?

schen kommt das innere Anliegen der Hegelschen Philosophie in ihrem Verhältnis zur Revolution zur Erscheinung. Das perennierende Forttreiben der Revolution und die sich ihr entgegensetzende Wiederherstellung des Alten gehören für Hegel zusammen. In ihrer Entgegensetzung erscheint die Abstraktheit der Revolution. Nicht zwei Prinzipien, zwei selbständige geschichtliche Welten treten nach der Revolution erneut gegeneinander, sondern die Restauration ist selber das – wesentlich nachrevolutionäre – Erzeugnis der Revolution. Die Restauration ist darin begründet, daß die Revolution in der Setzung der universalen, auf den Menschen als Menschen bezogenen Freiheit zugleich den Widerspruch in sich trägt, daß sie die geschichtlichen Substanzen des menschlichen Daseins von sich ausschließt und ihre Verneinung ist.²¹

In der gleichen Zeit, in der Hegel in Bern und in Frankfurt in einer ihn selbst von den Freunden isolierenden Sammlung seine philosophische Position vom Enthusiasmus zur Theorie der Revolution fortschreitend ausbildet, bringt Novalis die (bis heute in der romantischen Opposition gegen die moderne Welt fortwirkende) Abhandlung *Die Christenheit oder Europa* (1799) zum Abschluß. Sie hat die Form einer historischen Studie, die sich suchend dem Mittelalter als der vormodernen Welt zuwendet. Indem sie es aber als die »schönen, glänzenden Zeiten« feiert, »wo Europa ein christliches Land war« (WW Wasmuth I, 279), wird in der Entgegensetzung zu ihm die Gegenwart als Verlust des schönen Lebens bestimmt. Es geht mit der neuen Zeit zu Ende. Das Heilige wird entfernt,

1797

1797

Novalis

die wirklichen gesellschaftlichen Verhältnisse der Bevölkerung, des Reichtums, der Interessen in neueren Zeiten gestellt haben (467), ist der »Krebschaden« (479), an dem England politisch leidet; er hat dazu geführt, daß es in den »Institutionen wahrhaften Rechts hinter den andern zivilisierten Staaten Europas« auffallend zurückgeblieben ist (469). Dieser Widerspruch zwischen der Formalität des positiven Rechts und der mit ihr nicht identischen Realität ist so wie überall auch hier das Problem, um dessen Lösung es in der »Anwendung und Einführung der vernünftigen Grundsätze in das wirkliche Leben« gehen müßte (vgl. 500), wenn nicht statt tragfähiger Reformen die Fortdauer der Revolutionen das Ende sein soll.

So geht es Hegel philosophisch wie politisch bis zuletzt darum, das revolutionäre Prinzip der Freiheit als Recht aus dem politischen Kampf herauszuholen und vor der Überflutung durch den Strom der Ereignisse in der Gärung der Zeit sicherzustellen. Die Staatslehre von 1821 nimmt es auf und setzt es als den Gedanken und die Vernunft der Gegenwart voraus. Wo Freiheit zum Rechtsgrund wird, da muß der Staat als »die Wirklichkeit der konkreten Freiheit« (R. Ph. § 260) begriffen werden. Er wird Rechtsstaat und existiert als dieser, wenn die Individuen als Menschen sie selbst sein können und »die persönliche Einzelheit« mit ihren besonderen Interessen in Familie und Gesellschaft »die Anerkennung ihres Rechts für sich« hat (§ 260). Die »substantziale Freiheit« wird so zum einzigen Grund und Zweck der Staatsmacht gesetzt. Damit werden für Hegel auch alle bisherigen Begründun-

gen des Staates aufgehoben und korrigiert. Es ist nicht mehr möglich, ihn auf einen »Socialitätstrieb«, auf das »Bedürfnis der Sicherheit des Eigentums... der Frömmigkeit« oder auf eine »göttliche Einsetzung der Obrigkeit« zurückzuführen (XI, 556). Über alle diese Begründungsmöglichkeiten hat das Gedankenprinzip der Revolution hinausgeführt; sie sind in ihrer Idee der Freiheit als Recht aufgehoben worden.

So dringt die Philosophie durch die Schale der Erscheinungen zu dem Kern vor, dessen Schale sie sind; sie bringt aus der Zeit selber das Prinzip hervor, das im Grunde des Tageskampfes, des Widerstreits der Meinungen und im Gegensatz von Revolution und Restauration treibt und geschichtlich Gestalt werden will.

↓ 2. u. 3. u. 4. u. 5. u. 6. u. 7. u. 8. u. 9. u. 10. u. 11. u. 12. u. 13. u. 14. u. 15. u. 16. u. 17. u. 18. u. 19. u. 20. u. 21. u. 22. u. 23. u. 24. u. 25. u. 26. u. 27. u. 28. u. 29. u. 30. u. 31. u. 32. u. 33. u. 34. u. 35. u. 36. u. 37. u. 38. u. 39. u. 40. u. 41. u. 42. u. 43. u. 44. u. 45. u. 46. u. 47. u. 48. u. 49. u. 50. u. 51. u. 52. u. 53. u. 54. u. 55. u. 56. u. 57. u. 58. u. 59. u. 60. u. 61. u. 62. u. 63. u. 64. u. 65. u. 66. u. 67. u. 68. u. 69. u. 70. u. 71. u. 72. u. 73. u. 74. u. 75. u. 76. u. 77. u. 78. u. 79. u. 80. u. 81. u. 82. u. 83. u. 84. u. 85. u. 86. u. 87. u. 88. u. 89. u. 90. u. 91. u. 92. u. 93. u. 94. u. 95. u. 96. u. 97. u. 98. u. 99. u. 100.

→ vor röhm. manipulae u. pignora Rechtsstaat

21. perfleim haben u. pignora sindom? in stiel u. pignora sindom?

Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky a Katedra filozofie FF MU
Vás společně zvou na mezinárodní konferenci na téma

100 Jahre Hans Blumenberg

Středa 18. září 2019
(FF MU, Arna Nováka 1, posluchárna A11)

Dopolední program

9:30 slovo úvodem

9:45 – 10:20

Wolfgang Müller-Funk: *Philosophie als Philosophiegeschichte*
- Hans Blumenberg aus narratologischer Perspektive - Einige Thesen

10:20 – 10:55

Julia Amslinger: *Etwas Saurierhaftes – Hans Blumenberg und die Forschungsgruppe Poetik und Hermeneutik*

10:55 – 11:10 přestávka

11:10 – 11:45

Katharina Andrea Hertfelder: *Allzu einfache Formeln? Ein Vergleich zwischen Formel- und Metapherngebrauch bei Hans Blumenberg*

11:45 – 12:05

Aleš Urválek: *Zwischen Münster und München - Zwei biographische Notizen zu Hans Blumenberg*

Odpolední program

13:30 – 14:05

Břetislav Horyna: *NEMO CONTRA DEUM NISI DEUS IPSE* - Wer darf Blumenberg in Frage stellen außer Blumenberg selbst?

14:05 – 14:40

Wolfgang Riedel: *Theorie des Distanzgewinns: Schiller - Warburg – Blumenberg*

14:40 – 14:55 přestávka

14:55 – 15:30

Nicola Zambon: *Realität und Realismus - Zu Hans Blumenbergs „Wirklichkeitsbegriff“*

15:30 – 16:00

Radim Brázda: *Variationen als Methode der Geschichte der Philosophie - Marquard und Blumenberg*

Od 16:30 v kinosále FF MU (C34) projekce filmu *Hans Blumenberg – Der unsichtbare Philosoph* (režie Christoph Rüter, 2018, 102 min.), projekci uvede režisér **Christoph Rüter**, po projekci diskuse, vstup volný.

Přednášky budou prosloveny v německém jazyce.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.